

Ville Vallgrenin aitopariisilainen rouva

■ Marja Supinen

Tänä kesänä on tuleen kuluneeksi sata vuotta Ville Vallgrenin ensimmäisen puolison kuvanveistäjä Antoinette Vallgrenin kuolemasta. Kahden hyvin menestyneen taiteilijan lähes kolmekymmentä vuotta kestänyttä liittoa on pidetty poikkeuksellisen onnistuneena. Yksin jääminen sai 56-vuotiaan Vallgrenin suuren murheen ja hämmennyksen valtaan. Kahden kuukauden kuluttua hän solmi uuden avioliiton Madeleine Imbertin kanssa. Yhteiselo muuttui pian painajaiseksi. Helmikuussa 1913 Vallgren jätti vaimonsa, karkasi kodin ikkunasta ja matkusti Suomeen. Hänen yli kolme vuosikymmentä kestänyt Pariisin kautensa oli päättynyt.

Vaikka kuvanveistäjä myöhemmin muisteli mielellään värikästä elämäänsä, hän ohitti hiukan kaunistellen tämän synkeän tapahtumasarjan. Vuonna 1967 taiteilijan veljenpoika, lääketieteen lisensiaatti Georgwilhelm Wallgren kertoi muistikuviaan ranskalaisen tätinsä tapaamisesta ja julkaisi isänsä, lääketieteen lisensiaatti Ivar Wallgrenin vastaanottamia kirjeitä tältä ajalta.¹

Vallgren lähetti veljelleen sähköpostin vaimonsa kuolinpäivänä 25.7.1911 ja ilmoitti saapuvansa Helsinkiin seuraavalla viikolla. Huolestuneet sukulaiset odottivat turhaan. Vasta elokuun lopulla saapui kirje normandialaisesta kylpyläkaupungista St Aubin s/Meristä, minne Vallgren oli matkustanut. Hän oli sairastunut, mieli oli maassa ja unettomuus vaivasi, mutta hän lupasi tulla pian. Tämän jälkeen hänestä ei taas kuulunut mitään. Syy selvisi surureunaisen 19.9.1911 päivätyssä kirjeessä saavuttua. Vallgren ilmoitti siinä menevänsä naimisiin pariisilaisen laulajatar Madeleine Imbertin kanssa ja muuttavansa uuteen asuntoon. Hän kertoi luvanneensa vai-

Madeleine Imbert, taiteilijanimeltään Rohan, vuonna 1903. Valokuvaaja Walery, Pariisi. Finlandia-arkisto.

molleen tämän sairastuessa kolme asiaa, jotka oli toteuttava, mikäli hän jäisi yksin. Hänen tuli mennä naimisiin köyhän ja lämminsydämisemmän naisen kanssa, joka pitäisi hänestä hyvää huolta, toiseksi hänen oli hankittava uusi asunto ja kolmanneksi matkustettava Helsinkiin Ivarveljen luokse. Vallgren kertoi täyttävänsä vaimon viimeisen tahdon ja vakuutti veljelle, ettei hänellä ollut suhdetta Madeleine Imbertin kanssa vaimonsa eläessä. Lopuksi hän pyysi lähettämään Pariisiin 3 000 frangia hautajais-, hää- ja muuttokuluihin.

Pariskunta vihittiin siviiliavioliittoon 26.9.1911. He asettuivat asumaan Riemukaaren lähistölle. Madeleine Vallgren ei kelpuuttanut muistoja menneestä, ja useimmat puolison entisen kodin tavaroista varastoitiin. Vallgren kirjoitti veljelleen maksaneensa uuden vaimonsa velat ja terveytensä olevan taas entisellään, ”kuin graniittivuori”. Hän jatkoi tyytyväisenä: ”Kiltti komea rakas Madeleine on ihmeissään vastus-

¹ Wallgren 1967, 8–15.

tuskyvystäni ja hyvästä ruokahalustani ja sanoo minun olevan kuin 12-vuotias. Niinpä hän on nyt, 26-vuotiaana, toinen Äitini.”² He tulisivat lokakuun lopulla tapaamaan sukua.

Vierailu Helsingissä

Tuohon aikaan vielä nuori ylioppilas Georgwilhelm Wallgren muisteli, kuinka kotona oli tehty perinpohjaisia valmisteluja ja nuorelle parille oli varattu paras makuuhuone uusine ikkunaverhoineen. Hän oli satamassa vastaanottamassa vieraita, mutta Ville-setä oli ollut oudon vähäpuheinen ja hänen poskessaan oli pitkä äkäisen punertava naarmu. Uusi vaimo oli kaunis ja komeavartaloinen, tummatukkainen ja -silmäinen. Vallgren valitteli väsymystään ja sanoi yksikantaan heidän majoittuvan Kauppatorin Seurahuoneelle.

Seuraavana päivänä Ivar Wallgren tarjosi kodissaan juhlapäivällisen heidän kunniakseen. Koko lähin suku odotti nuoren vaimon tapaamista. Tämä oli kuitenkin pahasti vilustunut ja aivan käheä. Koska hänen tiedettiin olevan laulajatar, isäntä oli kutsunut Muntra Musikanter-ystäviään illanviettoon ja esiintymään. Muutama heistä puhuivat ranskaa, ja he pitivät seuraa Madeleine Vallgrenille. Päivälliset sujuivat erinomaisesti, kuunneltiin puheita ja musiikkiesityksiä. Ilta jatkui seurustellen.

Georgwilhelm Wallgren muisteli Madeleine-rouvan nauttineen kuumaa punssia ja konjakkia kurkkutautiinsa. Kuorolaiset eivät halunneet olla epäkohteliaita ja tyhjensivät lasejaan hekin. Tunnelma kohosi pian siinä määrin, että upea nuorikko nosti hameensa helmat ylös, jotta musikkanttikavaljeereihin kuulunut lehtori Krank saisi nähdä, kuinka ihanat sukkanauhut hän oli saanut mieheltään lahjaksi. Madeleine jatkoi urheasti tautinsa parantelua ja pian alkoi täysi karuselli.

Puristin molemmin käsin reisiäni ja ajattelin: Näenkö unta vai onko tämä todella rauhallinen kotini. Tädit ja tiukka Axel-setä, patologian professori ja yliopiston parhaaksi luennoitsijaksi tunnustettu, katselivat toisiaan kaikki yhtä hämmästyneinä. – Yhtäkkiä Madeleine Vallgren nousi ylös ja pyysi uutta kälyään professorinrouva Alice Wallgrenia lähtemään kanssaan ulos. Hän tarvitsi raitista ilmaa. Kadulla hän otti vuokra-ajurin ja pyysi ajamaan apteekkiin. Siellä

2 Sama, 12. Wallgren toteaa Vallgrenin myös käyttäytyvän kuin lapsi.

hän vaati kokaiinia nuuskatakseen mutta ei luonnollisesti saanut sitä. Käly ryntäsi kauhun vallassa ulos apteekista. Vasta nyt hän ymmärsi mistä oli kysymys. Nuori vaimo oli kokainisti ja kun hänellä ei ollut myrkyä saatavilla, hän oli yrittänyt taltuttaa himonsa alkoholilla.

Naisten palattua ajelulta, Vallgren oli tunnustanut Ivar-veljelle, että vaimo oli narkomaani ja yrittänyt itsemurhaa edellisenä kesänä. Vallgren oli halunnut auttaa ja pelastaa kärsivän ihmisen, ja he molemmat olivat lohduttaneet toisiaan. Madeleine oli kertonut jättäneensä kokaiinin, mutta laivamatkalla puoliso oli yllättänyt hänet nuuskaamasta ja suutuspäissään heittänyt kokaiinipullon mereen. Tämä oli saanut vaimon raivostumaan, ja punainen arpi oli muistona tästä.

Juhlailta päättyi, ja pariskunta palasi Seurahuoneelle. Madeleine Vallgren onnistui karkaamaan yöllä ja taivutteli hotellin vahtimestarin kiertämään kanssaan Helsingin apteekkeja. Tuloksetta. Skandaalit seurasivat toisiaan ja huhumylly pyöri. Lääkärioveljet konsultoivat psykiatrikollegoja Christian Sibeliusista ja Jarl Hagelstamia. Molemmat suosittelivat potilaan internointia Kammion sairaalaan. Kun Ranskan konsuli kieltäytyi antamasta tähän lupaa, Vallgrenit lähtivät paluumatkalle. Viikon kestäneestä vierailusta puhuttiin pitkään. Joulukuun alussa Eliel Aspelin-Haapkylä merkitsi päiväkirjaansa:

Apropos Vallgren. Hänen uudesta aitoparisilaisesta rouvastaan käy kummallisia juttuja. Taitelijain kekkerissä sinä päivänä kun veistosnäyttely avattiin, hän oli juonut itsensä päihinsä niin että Vallgrenin oli täytynt viedä hänet pois. Toisenkin kerran hän oli esiintynyt päissään Seurahuoneella. Muutenkin hän kuuluu käytökseltään muistuttavan *demimonde*-naista.³

Kaunis Madeleine

Albertine Madeleine Imbert syntyi 13.9.1885 Pariisissa Passyn kaupunginosassa työläisperheeseen.⁴ Tässä julkaistu kuva on ajalta ennen avioliittoa, vuodelta 1903, jolloin 18-vuotias oli jo päässyt ramppivaloihin ja sitä kautta julkisuuteen. Hän oli kaunis, ja hän osasi laulaa. Talvikaudella 1902–03 hänellä oli kiinnitys Iso-la-veljesten johtamaan Folies-Bergèren varietee-teatteriin, joka oli Pariisin loisteliain. Ohjelman päätähti oli lumoava Caroline Otero. Madeleine

3 Aspelin-Haapkylä 1980, 214 (4.12.1911).

4 Henkilörekisterit, AP.

Imbert otti taiteilijanimekseen Rohan, yhden Ranskan historian suurimmista nimistä. Useita tunteja kestänyt revyy koostui lukuisista kuvaelmista ja muista esityksistä. Rohanilla oli kaksi ohjelmanumeroa, joiden nimet olivat *La Terre* ja *Une Patricienne*.⁵ Samoihin aikoihin julkaistiin postikorttisarja ”oopperan” kauneuskilpailuista, joissa Rohan sai toisen sijan. Ensimmäiseksi valittiin hänen kollegansa Léa de Lonval. Kyseessä ei ollut Pariisin Suuressa Oopperassa vaan musiikkiteatteri Folies-Bergèressä järjestetty kilpailu.

Postikorttiteollisuus tarvitsi jatkuvasti uusia kuvia, ja julkisuuden henkilöt ja esiintyvät taiteilijat saivat kutsuja valokuvaajien ateljeihin. Kortteja keräiltiin ja ihailtujen ”kuuluisuuskisien” muodikkaita pukuja ja kampauksia tutkittiin. Kapeat vyötäröt syntyivät korsettien avulla, ja tarpeen mukaan kuvia retusoitiiin. Kukoistava viihdelehdistö hyödynsi mondeenien ja demimonde-piirien juurut ja kuulumiset. Myös Madeleine Rohan mainittiin silloin tällöin. Esimerkiksi *L'Indiscret*-lehti kertoi hänen ja Léa de Lonvalin esiintyneen kesäkaudella 1904 Pigalalla.⁶ Samana kesänä Grand Palais'ssa pidetyn Salon de L'Automobilen yhteydessä järjestettiin loistelas gaalakulkue, missä kansakunnan kaunottaret näyttäytyivät kukkalaittein koristetuissa ajoneuvoissa. Salongissa esiteltiin myös uusimmat kiasi-polkupyörämallit. Valtavat katsojajoukot näkivät päivänvarjoaan pitelevän Madeleine Rohanin. Hän istui silinterihattuisen ajajan ohjaamassa yhden hevosen vaunussa.⁷ Syksymällä *L'Indiscret* uutisoi kauniin Madeleinen löytäneen uuden vanhemman miesystävän, jota hän oli esitellyt silloin tällöin Palais de Glacesissa ja Maxim's-loistoravintolassa.⁸ Vuosi 1905 otettiin vastaan samassa paikassa, valkoisessa iltapuvussa, ruususeppele hiuksilla ja aamuun saakka juhlien.⁹ Miesystävien nimiä ei yleensä mainit-

tu, sen sijaan heistä saatettiin antaa humoristisia viiheitä, jotka helpottivat tunnistamista, ainakin uteliaalle sisäpiirille.

Muotihuume kokaiini

Muutamaa vuotta myöhemmin, vuonna 1907, nimimerkki Vieilleville ylisti Rohania *Fin de Siècle* -lehdessä muun muassa pahoitellen sitä, ettei akateemista kauneuden antologiaa vieläkään ollut saatu aikaan. Kun se aikanaan ilmestyi, Rohanin täydellinen olemus tulisi saamaan ansaitsemansa paikan aivan sen alkulehdillä... Vieilleville palautti mieliin Rohanin esitykset Folies-Bergèressä, Scalassa ja Moulin Rougessa – ne olivat todella ansainneet suosionsoituksensa.¹⁰ Artikkelin sävy on nostalginen, uusista suunnitelmista ei kerrota, eikä artikkeliin liittyvässä valokuvassa hymyillä. Olivatko edessä kiertueet Ranskan moniin kylpyläkaupunkeihin ja muihin pienempiin viihdekeskuksiin? Alan tähdet syttyivät ja sammuivat nopeaan tahtiin.

Lääkekemistit onnistuivat 1800-luvun jälkipuolella kehittämään luonnonrohtoja muistuttavia synteettisiä yhdistelmiä, joita oli helppoa tuottaa teollisesti massojen käyttöön. Uusiin ihmelääkkeisiin kuului kokaiini, jota markkinoitiin mm. paikallispuudutusaineena ja elvyttävänä eliksiirinä vanhuksille ja toipilaille. Saksalainen Bayer toi apteekkeihin vuonna 1898 kaksi uutta keksintöä: kipulääke aspiriiniin ja turvallisenä yskänlääkkeenä markkinoidun heroinin. Sitä myytiin mm. tuberkuloosipotilaille. Nimi johtui siitä, että koekäyttäjät olivat kuvailleet oloaan sankarilliseksi. Kokaiinin suosio oli alkuun vähäistä. Sitä kiinnostuttiin lähinnä intellektuelli- ja lääkäripiireissä. Käyttö kasvoi kohti vuosisadanvaihdetta, jolloin viihdemailma ja sen alakulttuurit löysivät hyödyllisen tuotteen, joka sai aikaan euforisen onnen tunteen ja torjui tehokkaasti väsymystä.¹¹ Mennessään naimisiin Madeleine Imbert oli käyttänyt kokaiinia jo vuosia. Hänen tilansa vastasi uutta tautiluokitusta: narkomania. Keskushermostoon vaikuttavan sairauden hoitoon ei ollut lääkkeitä.

5 Folies-Bergère-kokoelma ja käsiohjelma 25.2.1903. BA.

6 *L'Indiscret*, 5.10.1904. Colette käytti de Lonvalin myöhempiä vaiheita Chéri-romaaninsa aineksina.

7 Valokuva, Agence Roll, BNF.

8 *L'Indiscret* 1.12.1904.

9 Sama, 4.1.1905.

10 *Fin de Siècle*, 7.2.1907.

11 Esim. *Retaillaud-Bajac* 2002, 53–59.

Välirikko

Georgwilhelm Wallgren totesi Vallgrenien Helsingin-vierailun kuvauksen päätteeksi, että matkan seuraukset olivat erittäin ikäviä. Madeleine Vallgrenin mielessä syntyi epäily, että hänen miehensä halusi sulkea hänet mielisairaalaan. Elämä Pariisissa kuitenkin jatkui, ja Vallgren yritti keskittyä Savonlinnan kaupungin tilaaman Pyhän Olavin monumentin tekoon ja muihin töihinsä. He muuttivat pois keskustasta vehmaan Avenue Mozartin yllälliseen asuntoon, jonka Madeleine Vallgren sisusti mieleisekseen. He hankkivat myös pienen maapaikan Bourgnesta. Kokaiinongelmat eivät ratkenneet yrityksestä ja sairaalahoidoista huolimatta. Parin välit kiristyivät.

Anoppi tuli tyttärensä seuraksi, kun Vallgren teki syksyllä 1912 pitkäkhön matkan Suomeen. Palattuaan takaisin Pariisiin hän kirjoitti jällelle epätoivoisen kirjeen ja kertoi menettäneensä koko omaisuutensa: koti oli ulosmitattu ja pankkitilit tyhjennetty. Vaimon harhaisuus oli pahentunut. Rouva oli ryhtynyt suojelemaan itseään browningin avulla.¹² Avioeroa ja omaisuusasioita puitiin vuosikausia asianajajien välityksellä. Eron saatuaan Vallgren saattoi mennä vihille vuonna 1917 monivuotisen kumppaninsa Viivi Paarmion kanssa.

Madeleinen uusi elämä

Madeleine Vallgren avioitui kahta vuotta myöhemmin Pariisissa Henri Lefévren kanssa.¹³ Madeleine Lefèvre kuoli 77-vuotiaana Alençonissa, normandialaisessa pikkukaupungissa. Tämä pitkä ja mahdollisesti hyvin onnellinen jakso hänen elämässään jää varsinaisen Vallgren-tutkimuksen ulkopuolelle.

Sitävastoin Pariisissa vuonna 1990 pidetyn huutokaupan¹⁴ Vallgren-kokoelma on tässä suhteessa kiintoisa. On todennäköistä, että siinä

myydyt kolme taiteilijan keskeiseen tuotantoon kuuluvaa teosta ovat aikanaan olleet Madeleine Vallgrenin omistuksessa. Hiekkakiveen hakattuun *Kristus-reliefiin* kaiverrettu omistus ”À ma Madeleine 19 13/9 11” kertoo, että vaikuttava teos oli syntymäpäivälahja kihlatulle. Huutokaupasta veistokset siirtyivät gallerioiden välityksellä uusiin kokoelmiin. Värillinen reliefi *La Douleur* ostettiin vuonna 1991 Pariisin Orsay-museoon. Kivellä istuva murheellinen naisfiguuri siirtyi englantilaiseen yksityiskokoelmaan. Kristus-reliefi oli näytteillä gallerioissa Ranskassa sekä Yhdysvalloissa, ja sen nykyinen olinpaikka on tuntematon.

Kirjallisuutta

Aspelin-Haapkylä, Eliel: *Kirovuosien kronikka*, toim. Eero Saarenheimo, SKS 1980.

Retaillaud-Bajac, Emmanuelle, *Les drogues – Une passion maudite*, Découverts Gallimard 2002.

Wallgren, Georgwilhelm, *En konstnärns tre fruar*. Eripainos 1967. (*Borgåbladet* 5.1., 12.1, 17.1.1967).

Arkistot

Archives de la ville de Paris AP

Henkilörekisterit

Bibliothèque National de la France BNF

Kuvakokoelmat

Bibliothèque de l’Arsenal BA

Teatterikokoelmat

Lehtikokoelmat

Finlandia-arkisto

Madeleine Rohan -kokoelma

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja taidehistorioitsija.

12 Wallgren 1967,15.

13 Pariisi XI, Raatihuoneen vihkirekisteri.

14 Drouot12.11.1990, Daussy & de Ricqlès.